

בְּשִׂמְלָה אֲדָמָה וְשָׂתֵי צַמּוֹת
יִלְדָה קְטָנָה יְחִידָה וְתַמָּה
עֲמֻדָה וְשֹׁאֵלָה – לָמָּה?
וְכָל הָרִי הַנֶּעֱשׂ וְכָל הַסְּעוֹת
עֲמָדוֹ מְצַעֲפִים וְלֹא מְצָאוּ תְּשׁוּבָה ,
עֲמָדוֹ מְצַעֲפִים וְלֹא מְצָאוּ תְּשׁוּבָה
(רותי ספרוני, מתוך "בשמלה אדומה")

1. "טובת הילד".

הורים מדקלמים את המושג המחייב הזה, כדי להצדיק את התנהלותם; עורכי הדין מהדהדים אותו בפאתוס באולמות המשפט; עובדי רווחה ופקידי סעד ומומחים למסוגלות הורית עורמים דפי חוכמה כדי ליצוק בו תוכן; שופטים ודיינים מחפשים אצלו את התשובות ואולם- המושג הזה יודע להיות מתחכם וחמקמק.

2. כשהוריה המנכר של ילד, סוחף אותו לקואליציה נגד ההורה האחר - בשביל הילד, ההורה המנכר הוא הטוב, המטפח, המגונן והמושיע מפני ההורה האחר שזנח אותו ו/או שזומם איך לפגוע בו. יהיו שיגידו שטובתו של הילד הזה הוא בחסד אי הידיעה שהוא בעצם חייל במלחמה שאינה שלו. יהיו שיגידו שרעתו של הילד היא דווקא כשכופים עליו לגלות שהוא היה ניצב במערכת יחסים מעוותת.

3. מערכות יחסים חולות מעין זה, כובשות כותרות וחורשות מסכים, כאשר הן כוללות מאפיינים מיניים. ילדים משמשים אובייקט בפנטזיות מיניות של בני משפחה ושל מקורבים, כשאלה מוסוות כמעשים של חיבה ו/או דאגה.

במקרים כאלה, חכמי משפט מאוחדים בדעתם, בדברם אודות זכותם של קטינים להגנה מפני ניצול-לרעה של החולשה הגלומה בתמימותם לצורך גירוי מיני; אודות זכותם של קטינים להגנה בתוך ביתם, מפני מניפולציות ומפני משטר של פיתויים ושל אזהרות בעבור סיפוקו של יצר מיני; אודות זכותם של קטינים לשלמות הנפש, לחירות, לכבוד ולאוטונומיה מינית.

לאף אחד אין ספק שאת המציאות החולנית הזו צריך לגדוע ושצריך למצות את הדין עם מי שתפר אותה. לאף אחד אין ספק שהסף התחתון של העבירות שהתחוללו במציאות הזו הוא הוראתו של סעיף 368 לחוק העונשין:

העושה בקטין או בחסר ישע מעשה התעללות גופנית, נפשית או מינית, דינו - מאסר שבע שנים; היה העושה אחראי על קטין או תסר ישע, דינו - מאסר תשע שנים.

4. אם נתבונן מעבר לבהלה המובנת מעריכת השוואות עם התעללות מינית, אי אפשר להתעלם מנקודות ההשקה שיש בין ניצול מיני לבין מעשה הניכור ההורי. גם בניכור ההורי יש ניצול לרעה של החולשה הגלומה בתמימותם של ילדים לצורך גירוי תאוות המלחמה והנקם של ההורה המנכר. גם בניכור ההורי יש חשיפה של ילדים למניפולציות ולמשטר של פיתויים ושל אזהרות בעבור סיפוקם של רגשות חימה וזעם, טינה, מרירות ו/או עלבון כלפי ההורה האחר. גם בניכור הורי יש פגיעה בזכותם של ילדים לשלמות הנפש, לחירות, לכבוד ולאוטונומיה רגשית בקשר שלהם עם ההורה המנוכר.

5. ההתעללות הזו גובה מחיר כבד. מחקרים מצביעים על כך שילד מנכר עלול לפתח הפרעות אישיות או לקות נפשית.

5.1 ילד שהורגל למרוד במי שהיה לו עד עכשיו סמכות הורית ושמקבל גיבוי מהורה המנכר - הוא ילד שעלול לגדול לעולם שבו אין כבוד למסגרות ולבעלי סמכות

5.2 ילד שהורגל להתרפק על הכאב שהצליח לגרום להורה המנוכר - הוא ילד שעלול לגדול לעולם שבו גרימת כאב לזולת היא דרך לקבל שליטה על המציאות, לעולם שבו לבריונות וליכולת לפגוע יש ערך רב.

- 5.3 ילד שהורגל להדוף את אהבת הורה המנוכר ואת דאגתו ולהשיב לו בהסתייגות, בבוז ו/או בשינאה - הוא ילד שעלול לגדול לעולם שבו יתקשה לגלות אמפטיה ו/או חמלה לזולתו.
- 5.4 ילד שהורגל לנתק קשר עם אדם קרוב לו כהורה - הוא ילד שעלול לגדול לעולם שבו אין מחוייבות למערכות יחסים ושאפשר להחריבן בגלל גחמות שלא צריך לנמק
- 5.5 ילד שהורגל לטפול אשמה מדוקלמת על הורה המנוכר - הוא ילד שעלול לגדול לעולם שבו יאמץ קיום רופס שבו הוא משחק הקורבן, גם כשאין אשמים במצבו
- 5.6 ילד שהורגל להתכחש לאהבת הורה המנוכר ולדאגתו או לחפש בהן פחים ומלכודות וסיבות לשנוא - הוא ילד שעלול לגדול לעולם שבו הוא לא יכול לסמוך על החוויות האישיות שלו ועל הלמידה העצמית, עד כדי עיוות המציאות שלפניו
- 5.7 ילד שהורגל לצופף שורות עם הורה המנכר ושמגוייס למלחמה שאינה שלו ושהוא לא מבין אותה - הוא ילד שעלול לגדול לעולם שבו יתקשה לטפח זהות אישית, רגשות ומחשבות ורצונות משלו. הוא ילד שעלול לחפש הדרכה או כיוון, דווקא אצל טיפוסים כהורה המנכר, שמשתמשים בזולתם למאבקים זרים ומיותרים
- 5.8 ילד שהורגל לראיית קיצון שבה יש את הצד הטוב המושלם, הנכון והמואר ומנגד, יש את הרע המוחלט, המקולקל והאפל - הוא ילד שעלול לגדול לעולם דיכוטומי שבו אין הכנה להתמודדות עם מציאות מורכבת ועם ריבוי הגוונים האפורים שבו.
- 5.9 ילד שהורגל להאמין שהורה המנוכר, זה שאמור להיות המבצר שלו ומקור בטחונו, לא רוצה בטובתו ושזומם איך להרע לו - הוא ילד שעלול לגדול לעולם שבו ירגיש שנוא ומנודה ונרדף
- 5.10 ילד שהתפקח מכל מה שהורה המנכר הלעיט אותו - הוא ילד שעלול לגדול לעולם מצולק, ספוג בתחושות ייסורים, אשמה והשפלה על שהלך שולל אחרי מצגי שוא.
6. חרף ההכרה שהניכור ההורי הוא מעשה הפוגע בילדים, מצאתי שהדיונים בסוגיות של ניכור הורי נשארים בגדרם של בתי המשפט לענייני משפחה ושהגמול המקובל להורה המנכר נע כמטוטלת בין נזיפה קלילה, סלחנית ומפייסת ובין הקפאת מזונות או סנקציות כספיות אחרות כשבחלק מהמקרים, הסנקציות האלה יתבטלו אם ההורה המנכר ישמע את המיית הלב של השופט ששב ושמציר בו לחדול מניכור הורי. מעטים המקרים שבהם הניכור ההורי הוכר כעוולה בניזיקין המזכה את ההורה המנוכר בפיצויים משמעותיים.
7. בעולם המשפט הפלילי, הדברים הרבה יותר ברורים ונחושים :
- מקובל לציין, בין מכלול השיקולים שיש לקחתם בחשבון, את שיקולי ההרתעה הכללית וההרתעה האינדיבידואלית, את שיקולי המניעה והתגמול, ואת השיקול השיקומי. כל אחד מאלה הוא שיקול לגיטימי. אלה שיקולים העומדים ביסוד מעשה החקיקה הקובע את העבירה והעונש שבצדה (ע"פ 212/79 פלוני נ' מדינת ישראל, פ"ד לד(2) 434, 421 (1979))
- בעולם המשפט הפלילי יש כלים ברורים למגר התנהגות עבריינית ולקדם סדר וערכים חברתיים; בעולם המשפט הפלילי, שופטים דנים בחטאי העבר ולא מוחקים אותם רק בשביל הסיכוי שהעבריין יתרצה ויחדל מעבריינותו; בעולם המשפט הפלילי, יש חשיבות להעברת המסר שעל התנהגות אסורה שפוצעת קטינים, משלמים ביוקר.
8. בעולם המשפט הפלילי, האופן שבו הורה-עבריין מיישם את ההורות שלו מחלחל לשיקולי הענישה אך לא משתלט עליהם. ילד שנפגע, כמו כל קורבן עבירה, הוא אורח בהליך הפלילי - אורח חשוב עם קול אבל נטול תפקיד עצמאי בהליך. בעולם המשפט הפלילי, כשקורבן חטיפה מפתח תלות או אהדה וסולידריות עם שובהו (ע"ע תסמונת שטוקהולם), יהיה בזה עוד נדבך לחומרת המעשים המיוחסים לעבריין ולא טעם להקל בעונשו
9. בעולם המשפט הפלילי, יש מנעד של מצבים נפשיים שמקימים אשמה.
- 9.1 כוונה פלילית שהיא מצב שיש בו רצון מובהק להשיג את התוצאה הרעה.

- 9.2 עצימת עיניים שהיא מצב שבו מקנן חשד אצל המבצע ו/או החדל, באשר לטיב המעשה, באשר לקיום הנסיבות הפליליות ובאשר לאפשרות הקרובה לוודאי שתגרמנה תוצאות רעות והוא נמנע מלבדוק את אותו חשד
- 9.3 אדישות שיש בהתייחסות בשוויון נפש לסיכון שהמעשה ו/או שהמחדל יגרמו לאותן תוצאות רעות
- 9.4 קלות דעת שיש בנטילת סיכון בלתי סביר לאפשרות שהתוצאות האמורות תיגרמנה, מתוך תקווה להצליח למנען
- 9.5 רשלנות כאשר אין מודעות לטיב המעשה/המחדל, לקיום הנסיבות ולאפשרות שתגרמנה תוצאות רעות - כאשר אדם מן היישוב, יכול היה בנסיבות העניין להיות מודע. הרעיון שבהטלת אחריות פלילית על מי שהתראש, נובע מהרצון לקבוע אמת מידה או רמת סף אחידה של עירנות לאינטרסים מוגנים.
- בכוחו של המנעד הזה הוא לייצר מחוייבות מוגברת לתקינות הקשר של הילד עם הורה האחר ולמעט הצטדקויות מהסוג הלעוס שהמעשים שהובילו לניכור לא היו מתוך רצון לנתק את הקשר בין הילד להורה המנוכר. הורים מנכרים יצטרכו להפנים שהפסול בהתנהלות המנכרת שלהם, יכול להימצא גם באמירות ובמחוות מתוך עצימת עיניים, אדישות, קלות דעת ואפילו ברשלנות

10. נפסק:

"אמנם בני חורין אנו כאנשים, אך כבלי שיעבוד מוטלים עלינו כהורים; כבלים אותם נוטלים אנו על עצמנו ברצון ובאהבה; הורות פירושה בראש ובראשונה ויתור והקרבה מרצון ומאהבה"
(תמש (משפחה | קריות) 10428-03/10 פלונית נ' אלמוני (25/05/2013))

הנה כי כן, "טובת הילד" אמורה לשכון בהוויה ההורית המתוקנת.

ואולם, אם יש הורים שאינם מבינים זאת, עדיין יש סיכוי לא מבוטל שסל הסנקציות שיש למשפט העונשין להציע, כולל רישום פלילי, ישלים את החסר דרך הפחד מאישומים פליליים. אם מעשה ההפחדה יתחזק את טובת הילד לקיים קשר טוב ומעשיר עם שני הוריו - הרי הוא הכרחי בל יגונה.